

אומנות של מלקטי ומוכרי עלים דקים, והיו שוהין בשוק ומסבצין צעיר עד שהולכין בני השוק לצתיהם משחשיכה ומצעירין אור צצתיהם, ואם צריכין לעלים יולאין וקונין מהם קמב.

וי"מ ד'תרמודא' הוא מין עלים שהיה ידוע אללם והם כמין קוליס, והלהב עולה בהן מאליהן וטוויס להסקה ולהתחמם בהם, וכשאיכרין ואריסין פונים צערב ממלאכתן לציתם אז עניים שבהן שאין יכולין ליקח עלים מן השוק מתאחרים צשדה ומלקטין מאותן עלים, ואחר ששוהין שם כל אחד מציא חזילה אחת על כתיפו להסיק בהן, ואנשים אלו נקראים 'תרמודא' על שם העלים קמב.

(יא) גמ' והמהדרין. - את המלואה קמב, מלשון 'הידור מלואה' קמב, שמכבדין אותן ושמחין בהן קמב. וי"מ 'המחזירין אחר המלואה' קמב.

שתכלה רגל הרצים קלי, והם התרמודאי שמתעבצין משתשקע החמה עד שמגיעין לצתיהן כמו חצי שעה קלי. ולפי"ז שיעור שמן שצריך ליתן הוא לכל היותר שמינית צילה, דשיעורו חכמים חצי לוג שמן דולק מערב עד צוקר קלי, וחצי לוג הוא ג' צינים לי"צ שעות נמלא שמינית צילה לחצי שעה קלי. ואף שיעור זה אינו צריך כיון ששיעוריה ללילי טבת הארוכין שהם יותר מי"צ שעות קלי. ומ"מ אם הוסיף על שיעור זה מוסיפים לו קלט.

ויש שכתבו שאין צוה שיעור ידוע אלא עד שתכלה רגל המוכרי עלים והחנונים וכיוצא בהן שדרכן לאחר בשוק אחר חשיכה קמ. וצכל מקום הדבר הזה כפי מה שהוא קמא. וכתב הריטב"א שהמנהג הפשוט כל זמן שחנניות המוכרים שמן וכיוצא בהם פתוחות.

(י) גמ' ריגלא דתרמודאי. 'תרמודאי' הוא שם

יד אהרן

ליחידים, (עי' מש"כ בהערה טז, וע"ע הערה קלד), אלא שלא חייבו חז"ל לעשות להם פרסום. ועי' מג"א (סי' תרעב ס"ק ג) שכתב בדעת הכל בר [וכ"מ דעת האחרות חיים אות ז] שאם מדליק בנרות שעה יעשם ארוכים יותר מכשיעור שהם נאים יותר ויש בזה הידור מצוה, אבל אם מדליק בשמן זית אינו צריך להוסיף יותר מכשיעור. אבל המאירי כתב שאם הוסיף 'בשמן' מוסיפים לו. קמ. פסקי ריא"ז ה"ד. קמא. ריטב"א. קמב. רש"י (ד"ה רגלא) ריטב"א פסקי הרי"ד וספר הישר לר"ת (סי' ריד). וז"ל ספר הישר שם: "מנהג מוכרי עצים שהן מסבבין בעיר לעת ערב, כמו שעושין במקומינו מוכרי איסקרטין (-בצק מטוגן בדבש, עי' רש"י שמות טז, לא ד"ה כצפית) שלש (שמא שלש המוזכר באו"ז הל' שבת סי' סא) ואובליש (-פת כיסנין, עי' רש"י בראשית מ, טז ד"ה סלי, ועוד) בלע"ז". יש לציין שברש"י לפנינו הגירסא: "שם אומה", אמנם ברש"י כי"ו וכי"ו הגירסא: "שם אומנות", וכן העתיקו נמוקי יוסף וספר הנר (כת"י), וכצ"ל. [תרמוד' בשאר מקומות הוא ג"כ אינה שם 'אומה' אלא שם 'עיר' (עי' דברי הימים ב ה, ד, רש"י ד"ה ויבן), ובני אותה עיר נקראים 'תרמודאי' (עי' גיטין לה. רש"י ד"ה תרמודא)]. קמב. ארצה"ג חלק התשובות סי' סד-סה. ובקיצור ברי"ף רא"ש מאורות ור' ירוחם (ג"ט ח"א). קמב. רש"י ד"ה והמהדרין (ע"פ כי"ו וכי"ו ורש"י על הרי"ף, וברש"י כי"ו איתא 'המחבבין' במקום 'והמהדרין') ר"ח ר"ן נמוקי יוסף רמב"ם (פ"ד ה"א מהל' חנוכה) וערוך (ערך הדר א). קמב. ר"ח וערוך (שם). קמב. ר' יהונתן מלוניל ושיטה המיוחסת לר"ן, וכן משמע במאירי. קמב. ריבב"ן.

סופרים שם. קלד. פסקי ריא"ז. נראה שמפרש קושית הגמ' 'ועד כמה' - אם עד שתכלה רגל הרבים, או עד שתכלה גם רגל היחידים, ומפרש ר' יוחנן עד שתכלה ריגלא דתרמודאי שהם 'רבים' האחרונים המתאחרין בחוץ, ומפרסמין הנס להבאים לקנות מהם, אבל שאר הסוחרים הולכין לבתיהן משמתחיל להחשיך. ומשמע מדבריו שעדיין נמצאים בחוץ יחידים אלא שאין חוששין לעשות להם פירסום, ועי' מש"כ בהערה קלט. קלה. מאירי מאורות נמוקי יוסף רי"ף רא"ש ר' ירוחם (ג"ט ח"א) ואהל מועד (שם נתיב ד). וברמב"ם (פ"ד ה"ה, והובא במאורות) ארחות חיים (אות טו) וכל בו (סי' מד) כתבו חצי שעה 'או יותר' [מעט - א"ח וכל בו]. ובארצה"ג (התשובות סי' סה) כתב: "שיעור שעה או חצי שעה". [שיעור זה 'כמו חצי שעה' מתאים עם שיטת הגאונים ד'משתשקע החמה' הוא ב'שקיעת החמה' מן האופק שאז מתחיל להחשיך, ועד כמו חצי שעה באים התרמודאי לבתיהם ואח"כ כבר החשיך הרבה]. ועי' באגודה שכתב: "בספר המיימוני משמע שיעור חנוכה יותר ממהלך מיל דהיינו תחום שבת יהיה דלוק". והביאו מג"א (סי' תרעב ס"ק ב). ונראה שמפרש דברי האגודה שאף אם מדליק 'לאחר' שתשקע החמה צריך ליתן בו שמן שתדלוק חצי שעה, ולא רק אם מדליק משתשקע החמה, ועי' פר"ח ופרמ"ג שם. קלו. מנחות פט ע"א. קלז. מאירי בשם י"א, ארחות חיים כל בו ואהל מועד שם. אבל במג"א (סי' תרעב ס"ק ג) כתב דהכל לפי עובי הפתילה, ועי' שדי חמד (ח"ח אסיפת דינים מערכת חנוכה סי' ב). קלח. מאירי. קלט. שם. נראה משום שאף אחר שיעור זה שייך פרסום

חנוכה קני' ויקחו אליך שמן זית זך כחית למאור להעלות נר תמיד' קנא.

(טז) גמ' אחד עשה כב"ש. ואע"ג דהלכה כדברי ז"ה, והעושה כדברי ז"ש לרצ יוסף קניט לא עשה ולא כלום ולרצ נחמן בר יצחק חייב מיתה, מ"מ במחלוקת של הידור מלוא בעלמא מותר לעשות כז"ש קס.

(יז) גמ' מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ קסא. ונתנאי שאין שם רוח מלויה או גשם, אצל אס רוח מנשז או גשם יורד וזרור שיכזה מיד צריך להדליק צפנים על שולחנו קסב, דדמי לשעת הסכנה קסג. ואם עזר והדליק צחון ולא יכלה לעמוד צפני הרוח וכצתה הרי הוא כאילו לא הדליק קסד, וכמי שלא נתן צה שמן כשיעור קסה, וצריך לחזור ולהדליק צפנים קסו. אצל אס הדליק צחון ואח"כ צה רוח או גשם וכצתה אינו צריך לחזור ולהדליקה קסז.

(יח) גמ' לבל אחד ואחד קמח. מזני ציתו הגדולים קמט, צין אנשים וצין נשים קי, אצל על קטנים שאין מחוייבין צמלות, אינו מדליק קנא.

(יג) גמ' והמהדרין מן המהדרין. פי' צני אדם שמהדרין ציותר קנב ועושין מלוא מן המוצחר' קנג. וי"מ צני אדם שמדקדקין הרבה צמלות קנד.

(יד) גמ' בית שמאי אומרים וכו' ובית הלל אומרים וכו'. פי' התצורה הנוטה לדעת שמאי אומרים וכו', והתצורה הנוטה לדעת הלל אומרים וכו'. ונקראים ככל מקום 'צית' שמאי ו'צית' הלל צשציל שתלמידי האדם הם אנשי ציתו קנה.

(טו) גמ' בנגד פרי החג. - דסמוך למלואות של יו"ט סוכות צתורה קני נרמז נרות

יד אהרן

המועדות למדנו שהוא יו"ט כשאר ימים טובים". קנט. בברכות יא ע"א. קס. ריטב"א. [ועי' מש"כ לעיל יח. ברש"י ד"ה כלי לבן וכו'] ומחמירין על עצמן כב"ש, בהערה פב]. וכן מצינו כמה ראשונים שכתבו 'שהמנהג' כדברי ב"ה: ראבי"ה (סי' תתמג): "ונהגו העם כב"ה". המנהג: "ונהגו כל ישראל כב"ה דקי"ל כוונתייהו". ובתשובות הגאונים החדשות (סי' קצז) כתב שכבית עשו כמהדרין, ובבית הכנסת עשו כמהדרין מן המהדרין וכב"ה, וכך יפה לעשות. וע"ע מש"כ אצל הערה רכח בשם אבודרהם. קסא. ברי"ף כ"א: "ת"ר מצות נר חנוכה להניחה וכו'". קסב. ר' שרירא גאון (הובא בספר הנר) ר' האי גאון (הובא בר' פרחיה) סדר רב עמרם גאון (סדר חנוכה) וריטב"א (בשם רבו). [הריטב"א לא כתב שמדליקה על שלחנו, אלא: "מדליקה בפנים בביתו". ואפשר שלדעתו מדליקו מבפנים בפתח ביתו או בחלון הסמוכה לרה"ר, עי' מש"כ לקמן כב. בגמ' מצוה להניחה וכו', ובהערות]. קסג. ר' האי גאון. ניש לציי"ן שרה"ג כתב דין זה לגבי הדר בעליה שמדליק בחלון מבחוץ (עי' מש"כ באות מט אצל הערה שנו), וצ"ב למה לא אמרה לגבי המדליק על פתח ביתו מבחוץ]. קסד. רש"ג ורה"ג שם, ושו"ת בעלי התוס' (סי' ב, בשם ר' משלם). קסה. פסקי ריא"ז. קסו. הנ"ל בהערות קסד-קסה. ועי' מש"כ בהערה צב אם חוזר ומברך. קסז. ר' האי גאון. ועי' בשו"ת בעלי התוס' שם שהקשה היאך מדליקין מבחוץ והא רוח מצוייה לבוא. ותירץ 'שמא

קמח. לשון 'לכל אחד ואחד' משמע שבעל הבית מדליק נר לכל אחד ואחד מבני הבית, ולא שהם מדליקים בעצמם. וכן משמע ברש"י (ד"ה והמהדרין) תוס' (ד"ה והמהדרין) פסקי ריא"ז (הובא בהערה קנא) מאירי ורמב"ם (פ"ד ה"ב). אבל הרמ"א (סי' תרעא סעיף ב) פסק שכל אחד ואחד מבני הבית מדליקין לעצמם. ועי' פתח הדביר (על העיטור, הל' חנוכה אות כא) ושו"ת מועדים וזמנים (ח"ב סי' קלג). קמט. מאירי. קנ. רמב"ם (פ"ד ה"א מהל' חנוכה) ופסקי ריא"ז. ומשמע דאיש ואשתו צריכים ב' נרות, אבל בשו"ת מהרש"ל (סי' פה) כתב דאיש ואשתו מספיק להם נר אחד, ועי' פרמ"ג (סי' תרעא מש"ז ס"ק א). קנא. פסקי ריא"ז, והובא במג"א (סי' תרעז ס"ק ח). ואין בזה מצות חינוך כיון שאין זה אלא הידור מצוה (ביה"ל סי' תרעה ד"ה ולדידן). קנב. מאירי. קנג. רמב"ם שם. קנד. ריבב"ן. קנה. שו"ת בנימין זאב סי' קצב. והביא דברי רש"י במסכת מכות (כג: ד"ה בבית) על מה שאמרו שם שהופיע רוח הקודש בבית דינו של שם' במעשה של יהודה ותמר, ושם כבר לא היה חי אז 'אלא בית דין של אחריו מבניו ותלמידיו, וקרי ליה בית דין של שם כמו בית שמאי ובית הלל'. קנו. ויקרא כג, לג-מד. קנז. שם כד, ב. קנח. שבלי הלקט סי' קפה, שכן מצא בטעמי ר' יהודה החסיד. ועי' ח"א מהרש"א, [במחזור ויטרי סי' רלד הביא ג"כ הרמז לנר חנוכה, וז"ל: "רמז לחנוכה מן התורה, שכתוב אחר כל המועדות בפרשת אמור: "ויקחו אליך שמן זית זך" וכו', ומדכתביה עם